

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/185938,Dzieci-na-szlakach-nadziei.html>
25.04.2024, 09:10

Dzieci na „szlakach nadziei”

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

Grupa polskich dzieci, Uzbekistan, ZSRS, maj 1942 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Grupa polskich dzieci, Uzbekistan, ZSRS, maj 1942 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Grupa polskich dzieci, Uzbekistan, ZSRS, maj 1942 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Mecz piłki siatkowej, Valivade-Kolhapur, 1943-1947 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Kobiety i dzieci w szałasie. Pahlewi, Iran, kwiecień 1942 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Polskie dzieci ewakuowane z ZSRS. Teheran, Iran, listopad 1942 r. (fot. por. Ostrowski, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Polskie dzieci w Santa Rosa, lata 1944-1947 (fot. zbiory Glorii Careno)

Podczas II wojny światowej w 1942 r. z ZSRS razem z polską armią dowodzoną przez gen. Władysława Andersa ewakuowano ludność cywilną, w tym polskie dzieci. Dzięki współpracy kilku rządów i tysięcy ludzi dzieci i ich opiekunowie znaleźli się w bezpiecznych osiedlach w różnych krajach świata. Największe ośrodki dla polskich dzieci powstały w Nowej Zelandii, Meksyku, RPA, Indiach i Iranie, gdzie doczekały końca wojny. Większość z nich pozostała na obczyźnie.

W ZSRS

W lutym 1942 r. w Aszchabadzie, stolicy Turkmenistanu, został utworzony sierociniec dla polskich dzieci przybywających z całego ZSRS. Między 12 marca 1942 a 23 lipca 1943 r. przez sierociniec w Aszchabadzie przeszło ponad 1000 dzieci. Dużą rolę w jego utworzeniu odegrali piosenkarka Hanka Ordonówna i jej mąż Michał Tyszkiewicz we współpracy z radcą Józefem Żmigrodzkiem z Ambasady RP w Kujbyszewie. Po ewakuacji armii polskiej i

sierocińca dzieci znalazły schronienie w Iranie, Indiach, Nowej Zelandii i Afryce.

Liban

Szacuje się, że ok. 6 000 osób, w większości dzieci, trafiło do Libanu. Opiekę nad nimi sprawowała m.in. Hanka Ordonówna, która przebywała w Bejrucie aż do śmierci (1950). Piosenkarka niosła pomoc najmłodszym uchodźcom jeszcze w 1941 r. w obozie Tockoje (ZSRS).

Iran

W Isfahanie mieszkało około 2600 polskich dzieci. Schronienie znalazły we francuskiej misji sióstr szarytek oraz wśród szwajcarskich salezjanów. Napływ transportów z dziećmi zaowocował uruchomieniem 21 zakładów opiekuńczych, rozmieszczonych wzdłuż głównej arterii miasta Czahar Bagh (Cztery ogrody) oraz na południe od rzeki Zajendeh w dzielnicy Dżulfa.

Dzień już zaczął wolno usypiać, a w oddali zaczęły już migotać kontury domów portu Pahlevi [...]. Pierwszy okręt – z wojskiem – już dobił do tej utęsknionej przystani, do portu radości. Wszyscy odetchnęliśmy świeżym i zdrowym powietrzem perskim. Ja, stojąc w okienku, z cicha szepnęłam: „A później, drugim portem będzie Gdynia. Tak nam dopomóż Bóg”.

Barbara Wanda Kociuba urodziła się 28 września 1928 r. w osadzie wojskowej Wola Piłsudskiego na Wołyniu. Mając 12 lat razem z całą rodziną została deportowana do obwodu archangielskiego w ZSRS. Po podpisaniu układu Sikorski-Majski, ewakuowana z nieludzkiej ziemi, dotarła do Isfahanu w Iranie („Zamiast Twojego uśmiechu, Polsko, mamy łzy i uśmiech niedoli”. Pamiętnik z Syberii, Iranu i Libanu)

Indie

Osiedle w Balachadi powstało w lipcu 1942 r. z inicjatywy Jama Saheba Digvijay Sinhji – maharadży księstwa Nawangaru. Nie tylko ofiarował on część swojej letniej posiadłości, by założono tam osiedle dla uchodźców polskich, ale również osobiście zaangażował się w jego budowę. Znalazło w nim schronienie 650 dzieci w wieku od 3 do 16 lat. Jam Saheb

żywo interesował się polską kulturą i literaturą, często odwiedzał dzieci i brał udział w organizowanych w osiedlu uroczystościach.

Maharadża był dobry na wszystko. To był nasz taki ojciec (...) który nam zastąpił naszych ojców. Kiedy przejeżdżał to dla nas było wielkie święto.

Wiesław Stypuła jako 9-letni chłopiec wraz z matką i bratem został zesłany na Syberię. W 1942 r. został ewakuowany do obozu dzieci polskich w Balachadi w Indiach, założonego przez maharadżę Jama Saheba Digvijayasihaji.
(opowiedziane.pl – projekt historii mówionej IPN)

Afryka

Ponad 18 000 obywateli polskich w tym ok 8 000 dzieci zostało skierowanych do 22 polskich osiedli na terenie Afryki Południowo-Wschodniej. W kwietniu 1943 r. na zaproszenie premiera Unii Południowej Afryki (obecnie RPA), marszałka polnego Jana Smutsa grupa 500 polskich dzieci dotarła do Oudtshoorn.

Nowa Zelandia

1 listopada 1944 r., z Persji do Wellington przybyła (wraz z opiekunami) grupa polskich dzieci – ofiar sowieckich deportacji z lat 1940–1941. Na pokładzie amerykańskiego transportowca USS „General George M. Randall” znajdowało się łącznie 838 polskich uchodźców, w tym ok. 730 dzieci. Dwoma specjalnymi pociągami, a następnie 33 ciężarówkami wojskowymi przewieziono Polaków do obozu w Pahiatua.

Meksyk

W połowie maja 1943 r. z Karaczi wyruszył pierwszy transport uchodźców polskich do Meksyku. Droga prowadziła przez Bombaj (ob. Mumbai) do Melbourne w Australii. Krótki postój nastąpił w stolicy Nowej Zelandii Wellington. Następnie na pokładzie USS „Hermitage” Polacy wypłynęli na Ocean Spokojny i skierowali się ku wybrzeżom USA. 24 czerwca 1943 r. o godz. 8.00 rano okręt wpłynął do portu marynarki wojennej w San Pedro pod Los Angeles. 27 czerwca specjalnym pociągiem Southern Pacific Railroad Polacy wyjechali do Meksyku. Ogółem w 1943 r. w Santa Rosa znalazło się 1432 Polaków w tym ok 800 dzieci.

Dzieci podczas prac porządkowych na terenie szkoły, Masindi, Uganda, 1945–1946 (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Dzieci podczas prac porządkowych na terenie szkoły, Masindi, Uganda, 1945–1946 (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Balachadi, 1942–1946 r.
(fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez

Fundację Ośrodka KARTA)

Małe dzieci polskie
ewakuowane ze Związku
Sowieckiego na pokładzie
statku płynącego przez
Ocean Indyjski, 1942-1944
(fot. AIPN)

Polskie dzieci, sieroty
wojenne, na pokładzie
statku w drodze do
Bombaju, lata czterdzieste
XX w. (fot. AIPN)

Grupa polskich dzieci
obserwujących owce po
przybyciu do Nowej
Zelandii. 1943 r. (fot.

AIPN)

Młodzież szkolna w obozie dla polskich uchodźców. Isfahan, Iran, 1944 r. (fot. kolekcja Adeli Duszy przekazała Halina Guść, zbiory Ośrodka KARTA)

Polskie dzieci w Santa Rosa, lata 1944-1947 (fot. zbiory Glorii Careno)

Polskie dziewczynki w strojach ludowych. Podpis oryginalny: "Najmłodsze tancerki". 1943-1946, Rusape, Rodezja Południowa (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

W obozie dla polskich uchodźców w Pahiatua. 1945 r. (fot. Alexander Turnbull Library)

Wielka grupa polskich
dzieci w drodze do Nowej
Zelandii z Indii. 1943 r.
(fot. AIPN)